

ТЕОДОСИЈЕ ВУКОСАВЉЕВИЋ

**СПОМЕНИЦИ И СПОМЕН-ОБЕЛЕЖЈА ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
РАТОВА У ЧАЧКУ И ТРНАВСКИМ СЕЛИМА ДО 1918. ГОДИНЕ**

ТЕОДОСИЈЕ ВУКОСАВЉЕВИЋ
YU 32000 Чачак
Народни музеј

УДК 725.94

Бројни ратови и страдања српског народа у време вишевековне турске окупације Србије, затим у доба устанака и ратова за независност и ослобођење у XIX и са почетка XX века праћени су великим људским жртвама, које нису мимоилазиле ни Чачак и његову околину. Изостајало је, међутим, обележавање свих тих погубалишта, слободишта и стратишта, мало је таквих, групних и појединачних, споменика и на Чачанском гробљу, али и по сеоским гробљима. Нека спомен-обележја моста су касно подигнута — примерице Танаску Рајићу и осталим јунацима из Боја на Љубићу 1815. — тек 1940. године. Тек по завршетку Првог светског рата повећава се број индивидуалних ратничких споменика на гробљима, а потом и на унутрашњим зидовима цркава. У црквама су на мермерним плочама уклесивана имена и презимена погинулих ратника, а слова су најчешће бојена (златна, а понегде су коришћене и беле боје). У Трнави су спомен-плоче постављене на спољном делу црквеног

зида. Спомен-плоче у неким црквама украшене су ликовним представама. У неким богомољама постоје и мање спомен-плоче са именима официра српске војске из ратова од 1912. до 1918. године.

Није мали број ни појединачних ратничких споменика поред путева и у црквеним портама. Ови крајпуташа помињу погинуле чије су кости остале на ратиштима Балкана. Понегде су они и груписани (Јежевица, Заблаће).

Постављање спомен-плоче на фасадама кућа — сем у случају браће Глишић у Чачку — није практиковано између два светска рата.

Немали број спомен-обележја ратницима из ослободилачких ратова од 1912. до 1918. године подигнут је после 1950. године. Она су изван сакралних објеката и гробаља, најчешће на фасадама кућа у граду, на малим споменичким комплексима у селима, а понегде и у облику спомен-чесме. За разлику од међуратних, ова спомен-обележја су датирана. Иначе, и једна и друга — иако малобројна — имају велики културно-историјски значај: сведочанства су ратова у којима су створане државе Србија и Југославија. Понешто од тог споменичког наслеђа обрађено је и 1973. године публиковано у Зборнику радова Народног музеја у Чачку.

У овом раду обрађени су споменици и спомен-обележја у граду Чачку и селима некадашњег трнавског среза која припадају чачанској општини. Дати су о њима сви значајнији подаци.

ЧАЧАК

1. Црква св. Благовести

У припрати цркве постављене су на северном и јужном зиду спомен-плоче израђене од црног мермера, на којима су златно обојеним словима уклесана имена изгинулих у ратовима од 1912. до 1918. године. Плоче су на угловима причвршћене за зид металним клиновима, украшеним на слободним крајевима металним навлакама у виду степенасто сужаваних звона. Обе спомен-плоче израђене су од по једног комада мермера, у основи правоугаоног облика, са горњом ивицом лучно извијеном упоље. На обе плоче, у доњем десном углу, убелсжено је име аутора: „Н. Лукачек Београд“.

Насловни текст и ликовно решење спомен-плоче постављене на северном (91 x 242 цм) и јужном зиду (90 x 241 цм) су потпуно исти. Испод горње ивице плоче уклесан је насловни текст:

„Јунаци пали на пољу части за слободу своје браће, за славу и величину своје домовине у ратовима од 1912. до 1919. год“.

Насловни текст подсељен је стилизованим крстом на два једнака дела. Испод имена изгинулих, на средини плоча, уклесан је текст:

„Слава им!“

На спомен-плочи на северном зиду цркве дата су, у осам једнаких стубаца имена погинулих за Чачак, а на плочи на јужном зиду, поред довршетка списка изгинулих из града, уклесана су и имена ратника из Атенице, Кулиноваца, Лознице, Придворице и Јездине, која су, са Чачком, чинила чачанску црквену општину.

ЧАЧАК: Александар Глишић, пешад. п. пук, Душан Глишић, пеш. п. пук, Богољуб Молеровић, пеш. п. пук, Душан В. Поповић, пеш. п. пук, Љубо Павловић, пеш. п. пук, Михаило Гавровић, коњ. мајор, Светозар Гавровић, пеш. мајор, Александар Гавровић, пеш. мајор, Станимир Обрадовић, пеш. мајор, Миленко Рогојевић, пеш. мајор, Радомир Милекић, пеш. мајор, Драгољуб Ђаковић, пеш. мајор, Милан Маринковић, пеш. мајор, Милан Савићевић, пеш. мајор, Милутин Тодосијевић, пеш. мајор, Велимир Басарић, пеш. мајор, Јован Панћић, арт. мајор, Никодим Рацић, резервни капетан I класе, Лазар Ђирић, Стеван Нешић, Будимир Миленковић, Добривоје Радојевић, Никола Марковић, Млааден Јакшић, Владислав Вукомановић,¹ Милан Стојановић, арт. кап. I класе, Ђорђе Протић, резерв. кап. I класе, Исаило Петровић, резервни пешадијски капетан, Драгиша Јовичић, Видосав Штуловић, Милун Петровић,² Милорад Панћић, пеш. поручник, Милан Тутуновић, Живојин Караклајић, Марко Никић,³ Тихомир Јанковић, арт. поручник, Др Густав Сајферт, лекар, Војислав Туџић, резерв. пеш. поручник, Душан Јаворац, резерв. пеш. п. поручник, Бранко Боранијашевић, Живојин Ђукнић, кадетски наредник, Владимир Трипковић, пеш. наредник, Радивоје Савић, Милорад Шипетић, Ђорђе Туџић, Милан Науновић, Милић Стевановић, Миливоје Вуловић,⁴ Љубомир Вујадиновић, п. наредник, Бранко Јовичић, Миодраг Вуковић,⁵ Ранко Узуновић, свештеник, Љуба Ђурић, свештеник, Данило Божанић, јеромонах, Никола Загорчић, учитељ, Петар Стевановић, Алекса Јанковић, Добривоје Јанић, Михаило Богосављевић, Војислав Радовановић, Бошко Ђендић, Бранислав Ристић, Тихомир Митровић,⁶ Милосав Смиљанић, инжењер, Тихомир Вујовић, чиновник, Милан Тодоровић, Милан Јанковић, Милутин Глишић, Сретен Гавровић, Љубо Ђоловић, Велизар Марковић, Драгомир Ђорђевић, Миломир Ђорђевић, Милутин Јеремић, Радосав Ши-

шковић,⁷ Владислав Петковић Дис, Драгољуб Гогић, новинар, Димитрије Вишњић, телеграфист, Слободан Басарић, студент, Милорад Божићсвић, студент, Милан ?уличевић, Милорад Стајић, Живорад Чимбуровић, Милорад Остојић, Десимир Радоичић, Милош Јовичевић,⁸ Милун Секулић, трговац, Милун Милош и Душан, браћа Васиќиќи, Марко Драгутиновић, Милета Миловановић, Средоје Јовановић, Владе Трифуновић, Александар Брушија, Милош Новаковић, Тихомир Благојевић, Тихомир Хаќић, Јеврем Јововић, Никола Сарић, Будимир Ковачевић, Божа Раденковић, Владе Поповић, Димитрије Котлајић, Миленко Даријевић, Павле Дунић, Исаило Дунић, Милутин Дунић, Милија Дунић, Љубо Терзић, Милош Петровић, Радован Аниќић, Михаило Андрић, Јован Јовановић, Јеротије Вујичић, Милутин Николић, Лука Пантелић, Страхиња и Ђорђе браћа Парезановиќи,⁹ Раде .укотић, опанчар, Младен Гајовић, Радоица Ђоковић, Владислав Јовановић, Стојан Стићевић, Јанко Милачевић, Ђорђе Томић, Владимир Чекеревац, Максим Радовић, Милутин Иќонић, Васо Ковачевић, Светозар Ђеќић, Божићар Ристовић, Милосав Цупара, Пера Новаковић,¹⁰ Јован Младеновић, обућар, Драгомир Алемпијевић, Раде Јанковић, Милован Кнежевић, Александар Вукомановић, Милан Радојевић, Љубомир Јовановић, Радивоје Шапоњић,¹¹ Миленко Грбић, пекар, Коста Милошевић, Никола Недељковић, Риста и Раде браћа Ђурчиќи, Божа Гавриловић, Петар Стевановић и синови Душан и Миливоје, Милета Грбовић,¹² Момчило Владисављевић, бравар, Света Гогић, Милорад Радовић, Никола Марќићевић, Драгутин Матовић, Душан Секулић, Божа Чолобентић,¹³ Мића Илић, месар, Дмитар Костић, Драгољуб Ајдачић, Драгиша Васиљсвић, Душан Ђендић, Драгутин Пантелић,¹⁴ Павле Ђерамилац, кафеџија, Вуќашин Матијевић, Гавро Гавриловић, Васа Костић, Милић Тадић, Станиша Кривокућа, Миле Кривокућа, Радоје Кривокућа, Милутин Марковић, Сима Гавриловић,¹⁵ Милош Равас, ковач, Милутин Живковић, Мејо Мејовић,¹⁶ Вељко Никић, поткивач, Методије Радосављевић, Милутин Недељковић, Никола Јовановић,¹⁷ Ратко Јаношевић, ножар, Сретен Ровчанин, четник, Тихомир Стојановић, Милош Савовић,¹⁸ Светозар Средовић, колар, Војислав Стевановић,¹⁹ Јордан Ристић, зидар, Сретен Димитријевић, Борисав Ристић, Настас Пауновић, Данче Јовановић, Лука Ковачевић, Васа Поповић,²⁰ Љубо Крстић, каменорезац, Благоје Благојевић, баштован, Васа Благојевић, Драгослав Јовановић,²¹ Милан Павловић, кројач, Миленко Ђуќић,²² Вуќо-ман Ђосић, абација, Мијаило Јовановић, лимар, Милан Танасковић,²³ Марко Станковић, јорганџија, Милан Поповић, берберин, Бошко Ру-

жић, —II—, Раде и Милан, бр[аћа] Милутиновићи, Јездимир Николић, лаборант, Драгутин Јеремић, воскар, Стеван Пешкић, Света Ђурић, фарбар, Велимир Бојовић, књиговезац, Рајко Стевановић, типограф, Будимир Танасковић, посластичар, Милан Болић, Милић Видојевић, столар, Милан Максимовић, сарач, Милутин и Петар бр. Богосављевићи, Радомир и Тихомир бр. Стојићи, Михајло, Љубо и Милутин бр. Илићи, Миладин, Милоје и Милан, бр. Ровчани, Миленко Јованчевић и синови Тиосав и Станко, Добривоје и Периша бр. Недовићи, Саво и Радован, бр. Илићи, Јевђо и Драго, бр. Крсмановићи, Илија и Милосав бр. Кандићи, Радивоје и Радосав, бр. Ајдачићи.

ЧАЧАК: Љубо Стојановић, музикант, Урош Кубуровић, грнчар, Никола Пауновић, кочијаш, Илија Дамљановић,²⁴ Радосав Лојаница, служит[ељ], Милован Матовић, Милинко Новаковић, Гвозден Мутавцић, Милан Бојић, Милутин Митровић, Љубо Милорадовић, Ранко Ћосовић,²⁵ Недељко Никитовић надничар, Коста Стевановић и син Радосав, Периша Миловановић и син Милорад, Радосав Пропадовић, Петко Млађеновић, Миљко Млађеновић, Александер Пантовић, Милосав Јанковић, Вукадин Тодоровић, Икодин Стојановић, Благоје Плазинић, Крста Чубрић, Зарија Чоловић, Лазар Мандић, Радосав Николић, Милован Бабић, Љубо Павловић, Милосав Михаиловић, Миливоје Вукашиновић, Светозар Рендулић, Аврам Гојковић, Јеремија Карличић, Миливоје Пауновић, Здравко Јовановић, Јовица Јаношевић, Никола Илић, Драгослав Марковић, Петроније Шипетић, Радомир Дробњак, Милан и Милојко бр. Бојановић, Радојица Ранковић, Милорад Тутуновић, Обрен Радисавчевић, Млађен Ристановић, Тихомир Јовановић, Миодраг Радивојевић, Сретен Радомировић, Властимир Вуковић, маш. шлосер, Стеван Стеванчевић, Секула Василић, Крста Смиљанић.

Село АТЕНИЦА: Алекса Димитријевић, пеш. пуков, Добривоје Средојевић, Димитрије Средојевић, Здравко Средојевић, Милорад, Милутин и Љубомир бр. Јанковићи, Сретен Драгутиновић, Милун Перишић, Вукашин Маслаћевић и син Милоје, Велимир Велисављевић и син Милосав, Витомир и Алексије бр. Ћировићи, Гвозден Војиновић, Средоје Матовић, Љубисав Драгутиновић, Милосав Боричић, Петар Баралић, Миљко Баралић, Драгољуб Ћирковић, Драгослав Ћирковић, Средоје Ћирковић, Адам Ћирковић, Владимир Јањић, Чедомир, Ђорђе и Петар бр. Јанићи, Будимир Средојевић, Чедомир Јанић, Добросав Неофитовић, Драгутин Џамадановић, Радомир Перишић, Душан Драгутиновић, Милорад Спасојевић, Милосав Чубрак,

Андрија Рафаиловић и син Милутин, Светислав Лишанчић, Живорад Којовић, Живојин Василијевић, Радомир Матовић, Милорад Ружичић, Аврам Ружичић, Пантелија Капларевић, Живко Рађеновић, Милан Париповић, Бранислав Глишић, Милан Станић, Радосав Ђуровић, Божа Пекић, Ранко Радосављевић, Милан Василић, Петар Пејчиновић, Ратко Јанић, Петар Трипковић, Љубисав Гудурић, Милисав Гудурић, Аксентије Цветковић.

Село КУЛИНОВЦИ: Бранисав Луковић, Вукашин Јаковљевић, Радомир Петровић, Ђурђе Велисављевић, Ђорђе Луковић, Обрад и Обрен бр. Петровић, Тихомир Мишовић, Стеван Мишовић, Љубица Мил. Мишовића, Павле Павловић, Јован Павловић, Никола Бугарчић, Љубомир Нешовић, Миладин Нешовић, Тихомир Нешовић, Јеротије Нешовић, Чедомир Шићевић, Љубомир Шићевић, Станимир Лазовић, Јездимир Ристовић.

Село ЛОЗНИЦА: Крста Станојевић, Гвозден Ђоковић, Василије Бараћ, Живојин Илић, Војислав Борисављевић, Тихомир Симовић, Радомир Симовић, Милан Милорадовић, Милорад Милорадовић, Радомир Новаковић, Милун Лазовић, Драгутин Лазовић, Видосав Лазовић, Митар Лазовић, Александар Лазовић, Богољуб Лазовић, Милија Лазовић, Радомир Лазовић, Душан Лазовић, Владимир Радишић, Младомир Драгићевић, Милутин Драгићевић, Милош Драгићевић и син Драгомир, Милија Драгићевић и син Тиосав, Велимир Гавриловић, Милосав Гавриловић, Богић Гавриловић, Драгић Стојић, Ђорђе Тошовић, Јеремија . . .уковић, Милан Вујковић, Богосав Вујковић, Сретен Васиљевић, Милисав Васиљевић, Мијаило Нешовић, Стојан Нешовић, Петар Нешовић, Миодраг Нешовић, Радоје Матовић, Здравко Обреновић, Владимир Велимировић, Гаврило Кандић, Милија Равничанин, Чедомир Дуњић, Лука Чоланић, Владимир Добричић, Владимир Алексић, Мирко Бојановић, Божидар Бојановић, Александер Бојановић, Миливоје Радовановић, Велисав Андрић, Драгиша Пурић, Божин Николић, Јаков Вујашевић, Вукадин Рабреновић.

Село ЈЕЗДИНА: Радомир Цветић, Љубомир Лазовић, Милош Стевановић, Милутин Стевановић.

ПРИДВОРИЦА: Вељко Јовановић, Љубинко Милорадовић, Милић Јовановић, Миленко Стсванчевић, Матије Главонић, Тодор Рафаиловић, Вукоман и Рајко Б. Милинковић, Богосав Симеуновић.

2. Ново гробље

Спомен-костурница, подигнута 1934. године као заједничка гробница српских и непријатељских војника, изгинулих и умрлих у

чачанском крају у ратовима од 1912. до 1918. Костурница (460 x 575 цм) прављена је од бетона, са по четири камена стуба на угловима и по једним на средини сваке стране. Споменик у облику четворостране пирамиде, која се сужава према врху, урађен је од грубо тесаног камена, зв. „плави ток“. Он је постављен на бетонску плочу крипте, а на двостепеном постољу од истог материјала од кога је и споменик. Димензије споменика у основи су 150 x 200 цм.

Пројектант спомен-костурнице је Исидор Јањић, инжењер из Чачка, а извођач радова чачански каменорезац Франческо Бербеља.

На споменику су аплицирани верски симболи, израђени од јабланичког гранита. Тако је на источној страни постављен православни крст, на западној католички, на северној јеврејска шестокрака, оштећена у току Другог светског рата, а на јужној исламски полу-месец. Испод крста на источној страни дате су године: „1912—1918.“ израђене од јабланичког гранита.

3. Старо гробље

Споменик војводи Степи Степановићу, израђен од аранђеловачког шареног мермера у коме преовлађује бела боја, постављен је на западној страни надгробне плоче, на бетонско постоље дебљине пет цм. Споменик се састоји од двостепеног базиса, од доњег дебљег дела (55 x 53 x 60 цм), на чијој је источној страни дат ликовни прилог са оружјем испод и отвореним ловоровим венцем и две заставе постављене уз спољне ивице венца. Горњи део споменика у виду четворостране пирамиде (42 x 42 цм на доњој и 35 x 35 цм на горњој страни) постављен је на уметак дебљине пет цм. На источној страни горњег дела споменика дат је избочен крст горе, и текст:

„СТЕПАН
СТЕПАНОВИЋ
ВОЈВОДА“

Непосредно испод крста, елипсасто формираном пољу, дато је, у виду плакете, попрсје војводе, са главом окренутом улево, рад Ђорђа Јовановића, вајара из Београда. Уз леву унутрашњу ивицу плакете од бронзе је натпис: „ВОЈВОДА СТЕПА“, а уз десну ивицу: „СТЕПАНОВИЋ“. За разлику од овог текста, ливеног у бронзи, испод војводиног презимена урезани су иницијали аутора и година: „Ђ. Ј. 1929“.

На јужној страни горњег дела споменика причвршћена је палмина грана (дуга 110 цм), која се провлачи кроз лоров венац (P=30 цм). Палмина грана и лоров венац су израђени од бронзе. Десно, изнад венца, је текст:

„СТЕПАН
1856
1929“

Ограда гробнице израђена је од истог мермера у виду четири топовске гранате пречника 30 и висине 107 цм, постављене на угловима, између којих, на средини северне, источне и јужне стране је по једна граната пречника 25 цм и висине 80 цм. На површи топовског зрна већих граната на северној страни уклесани су: „Пирот 1913. г.“ и „Цер 1914. г.“, а „Једрене 1913. г.“ и „Добро поље 1918. г.“ на угловима спомен-плоче са јужне стране. На топовска зрна намакнут је дебео метални ланац, са карикама 12 x 7 цм.

4. Сквер пред старом поштом

Скулптура војводе Степе Степановића у стојећем ставу, висока 245 цм, рад Дринке Радовановић, вајара из Београда, постављена је на постоље (129 x 144 x 51 цм) од црног мермера, на чијој је југозападној страни бело обојеним словима уклесан текст: „

„Војвода Степа“

Скулптура је израђена од ливене бронзе.

Цео споменик представљен је на неправилном четвороугаоном травњаку, у чијем је десном углу постављена топовска граната од белог мермера, (висине 104 цм), са уклесаним годинама: „1856. и 1929.“ постављеним једна испод друге.

5. Ратка Митровића ул. бр. 55

Спомен-плоча са плакетом (34 x 72 цм), рад Живорада Максиновића, вајара из Чачка, ливена је у бронзи и постављена на фасади куће у којој је од завршетка Првог светског рата па до смрти 1929. живео војвода Степа Степановић. У левом горњем углу, у кружном пољу, дато је попрсје војводе са главом окренутом улево, испод кога је текст:

„1856—1929
ЧАЧАК
1969“

Десно од плакете је текст:

„У ОВОЈ КУЋИ
ЖИВЕО ЈЕ И РАДИО
ВОЈВОДА
СТЕПА СТЕПАНОВИЋ
КОМАНДАНТ
ДРУГЕ СРПСКЕ АРМИЈЕ“

Спомен-плоча са плакетом постављена је на плочу од белог мермера (80 x 42 цм) правоугаоног облика, утопљену у фасадни зид куће.

6. Браће Глишића ул. бр. 9

Спомен-плоча од белог мермера, (укупне висине 104 цм), рад чачанског каменоресца Франческа Бербеље, постављена је на фасади родне куће браће Глишића, који су, као официри, изгинули у ратовима од 1912. до 1915. У доњем делу, на плочи (80 x 61 цм) уклесан је црно обојеним словима текст:

АЛЕКСАНДАР ГЛИШИЋ, потпуковник, командант VII пука рођен 1873 г. — Погинуо на Куманову 1912. г.

ДУШАН ГЛИШИЋ потпуковник ђачке чете и подоф. школе рођен 1875 — умро у Урошевцу 1915. г.

МИЛУТИН ГЛИШИЋ — РУЈО рачуноиспитач гл. контроле, рез. п. поручник рођен 1880. г. — погинуо на Дрини 1915. г.

Слава им!

Франческо Бербеља

Удружење за унапређење Чачка“

7. Цар Лазара ул. бр. 6

Спомен-плоча са плакетом (67 x 104 цм), рад Живорада Максиновића, вајара из Чачка, ливена у бронзи, постављена је на фасадном зиду куће у којој је рођен мајор Драгутин Гавриловић, истакнути бранилац Београда 1915. године. Испод горње ивице, у средишњем делу лучно извијене нагоре, дато је попрсје мајора Гавриловића. Изнад главе је текст:

„Овде је рођен“, а испод плакете:

„мајор
ДРАГУТИН ГАВРИЛОВИЋ
1882—1945

Као командант 2. батаљона X кадровског пука издао је заповест у херојској одбрани Београда 1915. године:

ВОЈНИЦИ! ЈУНАЦИ! ВРХОВНА КОМАНДА
ИЗБРИСАЛА ЈЕ НАШ ПУК ИЗ БРОЈНОГ СТАЊА. НАШ
ПУК ЖРТВОВАН ЈЕ ЗА ЧАСТ БЕОГРАДА И ОТАЏВИНЕ.
ВИ НЕМАТЕ ДА СЕ БРИНЕТЕ ЗА ВАШЕ ЖИВОТЕ КОЈИ ВИШЕ
НЕ ПОСТОЈЕ... ЗАТО НАПРЕД У СЛАВУ!

Захвални грађани Чачка
1985“.

ЖАОЧАНИ

8. Спомен-чесма жртвама спаљивања цркве у Малој Бањској (данас село Жаочани) од стране Турака у XV веку, рад Живорада Максимовића, вајара из Чачка. Чесма, постављена крај асфалтног пута северно од старе цркве, направљена је од грубо тесаног камена обложеног на бочним странама фасадном циглом. Чесма је покривена четворосливним кровом, са подшивком од уских дрвених дашчица. На северном зиду спомен-чесме постављена је плоча од црног мермера (56 x 85 цм) уоквирена једним редом црвено обојене фасадне цигле, на којој је бело обојеним словима урезан текст:

„Источници жуборс кроз векове:

У огањ су турски освајачи у XV веку претворили цркву Мале Бањске пуну народа.

Своју жалост преци нам оставише у имену нашег села.

Пламен спаљених мученика обасјава будуће трајање и генерације.

Жаочани 1988.

Захвални потомци“²⁶

ЗАБЛАЋЕ

9. У наосу цркве св. Архангела Гаврила постављене су две спомен-плоче од црног мермера, на којима су златно обојеним словима урезана имена изгинулих и помрлих у рату од 1914. до 1918. из села која су припадала заблаћкој црквеној општини. Плоче су постављене на северном и јужном зиду, за које су причвршћене металним клиновима на угловима плоча, украшеним металним нитнама на слободним крајевима. Датирање постављања спомен-плоча није утврђено, али је то учињено свакако пре 1935. године. Обе плоче изра-

ђене су од по једног комада мермера, у основи правоугаоног облика, са лучно извијеном упоље горњом ивицом.

Испод горњс ивице плоче на северном зиду цркве (100 x 136 цм) уклесан је текст: „Изгинулим и помрлим борцима у ратовима“. Испод наслова, у средишном делу, представа је крста, са чије леве стране је година „1914“, а са десне „1918“. Испод крста су стихови:

„На хумкама у туђини
Неће српско цвеће нићи
Поручите нашој деци
Нећемо им никад стићи“.

Наслов на спомен-плочи постављеној на јужном зиду цркве (94 x 138,5 цм) исти је као и на претходној. Једино су испод крста урезани стихови:

„Поздравите отаџбину
Пољубите српску груду
Спомен борбе за слободу
Нека наше хумке буду“.

Имена изгинулих ратника уписана су у по три ступца по следећем распореду: Заблаће, Вапа и Балуга на плочи постављеној на северном зиду и: Кукићи, Липница и Горичани на плочи постављеној на јужном зиду цркве.

ЗАБЛАЋЕ: Владимир Симовић, Богољуб В. Симовић, Милан Милорадовић, Миљко Милорадовић, Светислав Ерић, Милорад Б. Поновић, Јеротије Ђорђевић, Јован С. Жагрић, Љубомир С. Жагрић, Милан С. Жагрић, Андрија Жагрић, Милић Жагрић, Милан Вучковић, Миљко Вучковић, Жарко Вучковић, Обрен Вучковић, Милојко Вучковић, Раденко Милановић, Милорад Љ. Лазовић, Радосав Раковић, Вићентије Танасковић, Дмитар Неговановић, Љубисав Б. Караклајић, Дмитар Ј. Комадинић, Момчило Огњановић, Светислав Огњановић, Тодор Јоксић, Радоје Ђокић, Сотир Павловић, Петар Зарић, Иван Зарић, Драгић Р. Давидовић, Миљко Ј. Танасијевић, Милић Танасијевић, Алексије Танасијевић, Марко Стојановић, инж. капет. I кл., Антоније Величковић, наредник, Милан Величковић, Тикомир К. Поповић, Драгомир Поповић, Јован С. Поповић, Јеремија Шолајић, Јеремија Новаковић и Милорад Вучковић.

ВАПА: Драгутин Петровић, Драгоје Петровић, Миљко С. Савић, Настас А. Стевановић, Милован Терзић, Добросав Терзић, Љубомир Милутиновић, Тикомир Милутиновић, Александар В. Даљевић, Милоје Јаковљевић, Божидар Даљевић, Богдан Драгићевић, Лука Мартиновић, Миле Терзић, Миладин Радовић, Драго Павловић, Велимир Петровић, Станимир Петровић, Живко Трајковић, Благоје Трајковић, Бошко Јелић, Дмитар Јелић, Боривоје В. Гавриловић, Младомир Терзић, Љубомир Лазаревић, Будимир Глишовић, Миливоје Пантовић, Душан Т. Јеверица, Милоје Пантовић, Урош Пајовић, Милан У. Пајовић, Лека Павићевић, Петар Т. Глишовић, Милан Мајсторовић, Иван Марковић.

БАЛУГА: Миодраг В. Јаковљевић, Драгиша П. Пауновић, Периша Р. Пауновић, Будимир Р. Пауновић, Богић Пауновић, Драгутин Пауновић, Велисав М. Јовановић, Милинко Јовановић, Милутин Бацетић, Добровоје М. Бацетић, Милован Радовановић, Милосав Перошевић, Андрија Доловац, Добросав В. Вулићевић, Малиша Вукосављевић, Станиша Вукосављевић, Радомир Марић, Љубомир О. Вучићевић, Милош Цветковић, Аксентије Цветковић, Живан Живковић, Драгомир Бојовић Заблаће и брат Крста.

КУКИЋИ: Душан Петровић, Војислав Поповић, Костадин Ђокић, Станко Миливојчевић, Милисав Радиловић, Момчило Скитња, Јеремија Јаковљевић, Милован Вујашевић, Тихомир Вујашевић, Љубо Миливојчевић, Чедо Шошић, Милорад Шошић, Ратко Грујовић, Радојица Кићановић, Лазар Кићановић, Гојко Милетић, Љубиша Милетић, Мијаило Маричић, Обрад Тутуновић, Недељко Јаковљевић, Милош Лазаревић, Ранко Курћубић, Срећко Ђендић, Данило Јевтовић, Станко Тутуновић и Гојко Курћубић.

ЛИПНИЦА: Миломир Гостиљац, Тикомир Гостиљац, Михаило Шошић, Кукићи, Витомир Марковић, Раде Марковић, Раденко Комадинић и Милорад Стојић.

ГОРИЧАНИ: Радисав Госпавић, Аксентије Белопавлић, Белопавлић, подпоручник, Радован Вуковић, Јелесије Буревић, Тодор Белопавлић, Драгић Белопавлић, Илија Јанковић, Вељко Јанковић, Раде Буревић, Радомир Ђурђић, Лазо Перишић, Михаило Стевановић, Раде Буревић, Станимир Петровић, Владимир Бајовић, наредник, Рисим Петровић, Добросав Петровић, Илија Бабовић, Станимир Бежанић, Милорад Стевановић, Арсеније Николић, Цвеле Николић, Милован Бабић, Десимир Перишић, Драгомир Петровић, Милојко Николић, Ристивоје Цветовић, Радосав Шундерић, Владимир

Шундерић, Павле Стевановић, Вељо Стевановић, Јеврем Радовановић, Радоња Димитријевић, Миленко Димитријевић, Спасоје Димитријевић, Алекса Пауновић, Милан Пауновић, Славко Пауновић, Радојица Бежић, Радомир Арнаутовић, Сретен Станојевић, Петар Буревић, Мијаило Цветковић, Милош Весковић, Раденко Милорад Пупавица, Милоран Бунарџић, Војислав Рисимовић, Борисав Рисимовић и Ранко Станојевић.

ЈЕЖЕВИЦА

10. Спомен-плоча од белог мермера, постављена на северном зиду у припрати цркве Млади Никола, посвећена је ратницима из жежевичке и слагинске општине изгинулим у ратовима од 1912. до 1918. године. Плоча се састоји из три дела: горњег (142 x 42,5 цм), централног (165 x 138 цм) и доњег или базиса (147 x 28 цм).

У горњем делу у основи правоугаоног облика, са горњом ивицом лучно извијеном упоље, у кружном пољу, дат је профил главе Милоша Обилића под пуном ратном опремом, са по једним крстом са леве и десне стране. Испод горње ивице уклесан је текст:

„За крст часни и слободу златну“.

Лево доле уклесана је година: „1912“, а десно: „1918“.

У правоугаоном пољу базиса дата је, као прилог, пушка са причвршћеним бајонетом, окренута улево и са топовским зрном десно од кундака пушке.

Спомен-плоча састоји се из два дела: горњег (165 x 138 цм) и доњег (31 x 140 цм). На обе плоче су уклесаним и црно обојеним ћириличним словима уписана у три ступца имена палих ратника.

Општина жежевичка: Милан И. Тутуновић, Милорад И. Тутуновић, Андрија А. Тутуновић, Секула В. Тутуновић, Алексије В. Тутуновић, Јестротије Р. Кићановић, Љубомир Р. Кићановић, Дмитар Р. Кићановић, Милан С. Кићановић, Милош С. Кићановић, Живојин М. Кићановић, Видоје Т. Кићановић, Божидар М. Кићановић, Здравко В. Бисенић, Василије Тодоровић, Иван Кастрат, Будимир Мартаћ, Светислав Мартаћ, Војимир И. Властелица, Савко Савићевић, Милан Савићевић, Михаило М. Милошевић, Милија Ђ. Милошевић, Цветко Милошевић, Алексије Гавриловић, Миленко Гавриловић, Милоје Гавриловић, Танасије Н. Бешевић, Сретен С. Ивановић, Јанко Ивановић, Радомир Кнежевић, Драгомир П. Радојичић, Добрица М. Златић, Јовић Ч. Веселиновић, Драгојло Д. Веселиновић,

Радомир М. Вучићевић, Димитрије И. Прелић, Тимотије И. Прелић, Анђелко Љ. Аничкић, Радомир Ч. Косовац, Војимир Кристић, Милић Ковачевић, Милоје Јевтовић, Обрен М. Станић, Богдан М. Станић, Гаврило П. Бошковић, Младомир М. Јоксић, Богдан М. Павловић, Михаило М. Павловић, Драгутин Вукосављевић, Петар М. Поповић, Дмитар М. Рајић, Младомир А. Рајић, Велимир В. Рајић, Владисав П. Ђоковић, Милутин В. Ђоковић, Живојин Л. Ђорђевић, Милан Д. Стојановић, Миленко Стаменић, Станоје Нешковић, Велимир Радовановић, Тихомир Радовановић, Алекса Бошковић, Милован М. Прелић, Новица М. Прелић, Младомир Парезановић, Бошко Парезановић, Ђорђе Парезановић, Радомир Маџаревић, Радован К. Ђорђевић, Настас М. Ђорђевић, Миљко Ђ. Ђорђевић, Јовица М. Ђорђевић, Драгутин П. Ђорђевић, Величко Д. Симовић, Бошко Д. Симовић, Лукијан Р. Симовић, Миливоје Ј. Симовић, Милован Марић, Ђурђе М. Марјановић, Богић М. Видојевић, Милојко М. Вучковић, Андрија Т. Парезановић, Сава М. Вујовић, Ранко В. Нешковић, Радоје В. Нешковић, Миленко Д. Нешковић, Радоје С. Радосављевић, Божидар Радосављевић, Тијосав Д. Пропадовић, Раденко М. Пропадовић, Милоје Сокић, Адам Ч. Сокић, Душан Ј. Шушић, Милан Ј. Шушић, Александар Б. Миловић, Стојадин Е. Миловић, Љубиша М. Миловић, Михаило В. Миловић, Милојко С. Миловић, Милорад О. Миловић, Милорад В. Миловић, Витомир Миловић, Томо В. Ђендић, Миломир Т. Ђендић, Милија С. Ђендић, Радомир С. Ђендић, Видосав Стојковић, Војин Стојковић, Вилотије Стојковић, Драгољуб В. Стојковић, Ђорђе Јанковић, Велимир Јанковић, Илија М. Ђокић, Драгић М. Ђокић, Петар Делић, Михаило Делић, Алекса Драмлић, Милан Гавриловић, Радомир Гавриловић, Живојин М. Гостиљац, Раденко Боровић, Будимир Караклаја, Милован М. Вујовић, Милоје З. Симовић, Јаков С. Јоксић, Милија Лукић, Рисим Станић, Божидар Ј. Иконић, Милорад М. Мартаћ, Милорад Јоксић, Будимир Јоксић, Живан Лукић, Аксентије М. Милошевић, Љубомир Бошковић, Радован Прелић, Стеван Ј. Драговић, Јеврем Кнежевић и Драгутин Маџаревић.

Општина слатинска: Радаило Чакајац, Милосав Поњавић, Добросав Чантрак, Драгомир Стевановић, Михаило Милићевић, Витомир Страњанац, Петар Маџаревић, Миленко Тутуновић, Петар А. Перуничкић, Милош П. Перуничкић, Марко Перуничкић, Василије Перуничкић, Божидар Јаковљевић, Божо Никитовић, Ратко Грујовић, Мића Милуновић, Христифор Даријевић, Александар Бијорац, Будимир Иљовић, Мића Дамбуовић, Гојко Милевић, Радован Т. Маџаревић, Војин Чантрак, Радосав Јоковић, Миленко Дамбуовић, Радо-

ван Тутуновић, Павле Лазаревић, Милосав Лазаревић, Драгољуб Јанићијевић, Раде Весковић, Радмир Чакајац, Јездимир Јечменица, Милан Стевановић, Максим Дамбуовић, Светозар Берјановић, Велисав Маџаревић, Михаило Пећановић, Десимир Јечменица, Марко Винићевић, Милован Јевтовић, Милан Јевтовић, Александар Војиновић, Милорад Веселић, Драгутин Весовић, Јевто Станојевић, Радојко Весковић, Милинко Весковић, Михаило Пантић, Тадија Мајсторовић, Мика Мајсторовић, Михаили В. Чакајац, Рајко М. Стевовић, Тикомир Лазаревић, Миленко Лазаревић, Адам Чакајац, Драгоје Вишњић, Тадија Дабовић, Дмитар Спасојевић, Радомир Калајџић, Јеротије Властелица, Гвозден Речевић, Драгомир Рајић, Недељко Рајић, Аврам Милетић, Јеремија Јаковљевић, Лазар Максковић, Маринко Зечевић и Милош Ђорђевић.

МЕЂУВРШЈЕ

11. У наосу цркве св. Ваведење, на северном зиду, постављена је спомен-плоча од црног мермера (113 x 219 cm), на којој су златно сбојеним словима, у седам стубаца, уклесана имена изгинулих ратника из Бељине, Парменца, Риђага, Паковраћа, Међувршца и Сарајевске улице у Чачку. Горња ивица плоче незнатно је извијена нагоре, а цела плоча причвршћена је за зид металним клиновима у угловима, са навлакама на крајевима у облику шестостране навртке, са украсним челом у виду полуплохасте нитне, постављене у средишњем делу поља.

У доњем десном углу уклесан је потпис аутора:

„Н. Лукачек Београд“.

Испод горње ивице плоче уклесан је насловни текст:

„Погинулим и умрлим ратницима за слободу и отаџбину из III. чачан. парохије“.

Испод текста, на средини представа је стилизованог крста, са чије леве и десне стране је уклесано:

„Од 1912. до 1918. године“.

Имена изгинулих ратника уписана су по овом редоследу:

БЕЉИНА:

Резервни официри: Богдан Ерић, поручник-учитељ, Богосав Ерић, п. пор. и економ.

Земљорадници: Андрија Митровић, Велимир Вељовић, Добривоје Ерић, Димитрије Ерић, Јован Ерић, Драгомир Митровић, Милош

Лазовић, Михаило Благојевић, Миле Павловић, Милан Томашевић, Милорад Туровић, Проко Благојевић, Петар Ерић, Петар Туровић, Спасоје Вељовић, Средоје Лазовић.

ПАРМЕНАЦ: Благоје Полуга, Богдан Павловић, Велимир Милошевић, Владимир Пауновић, Глиша Петровић, Драгутин Петровић, Добривоје Петровић, Добросав Шапоњић—Јовановић, Игњат Марјановић, Јован Полуга, Јанко Полуга, Лазар Милосављевић, Љубомир Петронијевић, Љубомир Павловић, Љубомир Полуга, Љубомир Ж. Полуга, Милисав Глишовић, Милан Петровић, Милун Ђукић, Младен Ђукић, Милан Митровић, Периша Перишић, Периша Глишовић, Радован Пауновић, Рајко Марјановић, Ратко Полуга, Радосл Полуга, Станимир Петровић, Сретен Петронијевић, Светозар Пушкарица, Станимир Милосављевић, Тадија Маринковић, Недељко Петровић, Чедомир Полуга, Радоје Полуга, Урош Петровић, Ђурђе Павловић, Светислав Глишовић, Филип Обрадовић.

РИЂАГЕ: Велимир Мићовић, Василије Миливојевић, Велимир Крстовић, Војин Ђерамилац, Бранислав Ристивојевић, Боривоје Ђурчић, Драгољуб Мићовић, Драгутин Миловановић, Добривоје Ђурчић, Ђурђе Ђурчић, Ђорђе Матовић, Лазар Василијевић, Мићо Ј. Мићовић, Милија Јовановић, Миле Јовановић, Милован Матовић, Миљко Радовановић, Милоје А. Илић, Милун Илић, Јездимир Илић, Милан Јовановић, Радосав Ристивојевић, Радован Мићовић, Сретен Ненадић, Светомир Илић, Светозар Василијевић, Недељко Младеновић, Тадија Милановић, Радомир Јовановић, Радивоје Петронијевић, Чедомир Мићовић, Василије Тросављевић.

ПАКОВРАЂЕ: Активни официри: Крстомир Ј. Ђосић, поручник.

Резервни официри: Стеван М. Ђосић, капетан, Живан Ј. Ђосић, п. поручник, Димитрије Ф. Ђосић, учитељ.

Земљорадници: Андрија Шутић, Вучић Богдановић, Велисав Павловић, Велимир Б. Петровић, Драгутин Ковачевић, Драгољуб Костић, Драгомир Р. Николић, Драгутин Шутић, Драгомир Ч. Ђосић, Добросав Продановић, Живојин А. Николић, Љубомир Павловић, Милорад Недовић, Михаило С. Николић, Милован В. Николић, Милован М. Ђосић, Милан Н. Недовић, Милун Ј. Богдановић, Милутин С. Богдановић, Мијаило Ј. Ђосић, Миленко Павловић, Миливоје Ђумић, Обрад Вукадиновић, Примислав Николић, Младен Ђосић, Ђорђе Вукотић, Радосав Н. Недовић, Драгомир Ђ. Вукотић, Радомир К. Вукотић, Рајко Вукотић, Светолик Вукотић, Тијосав Продановић, Ти-

хомир Ђумић, Новица Д. Шутић, Крстомир Ч. Ђосић, Стеван Недовић.

МЕЂУВРШЈЕ: Чедомир Ј. Глишовић, учитељ, Глиша Глишовић, Миладин А. Пејица, Радован Гавриловић, Милован Гавриловић, Тодосије Тодосијевић, Миленко Пејица, Миљко Гавриловић.

ЧАЧАК, Сарајевска улица.

Активни официри: П. пуковник Љубомир Павловић, мајор Милан Савићевић, капетан Никола Марковић, капетан Добривоје Радојевић.

Резервни официри: капетан Драгутин Јовичић, капетан Ђорђе Протић, судски писар, учитељ Тихомир О. Митровић, учитељ Глиша Поповић, учитељ Бранислав Ристић.

Ђаци студенти: Милосав Смиљанић, Милорад Божићевић, Миодраг Вуковић, Велизар Н. Марковић, Александар Манојловић, Драгомир Арсенијевић, Радосав Шишовић.

Занатлије: Јован Младеновић, Радивоје Шапоњић—Јовановић, Милета Ђурчић, Сретен Радомировић, Љубиша Стојковић, Станиша Кривокућа, кафеџија, Марко Драгутиновић, трговац, Љутомир Јовашевић, тежак, Аврам Гајковић, Јеремија Ракоњац, Сава Д. Митровић, Анђелко Ђекић, Добривоје Недовић, Периша Недовић,²⁷ Љубомир Ђ. Чоловић, в[ојни] чин[овник].

ТРНАВА

12. На спољном јужном зиду цркве св. Благовести, с леве и десне стране врата, постављена је по једна спомен-плоча посвећена борцима из Трнаве и Виљуше изгинулим у ратовима од 1912. до 1918. године. Обе су израђене од белог мермера и причвршћене за зид са по три наспрамно постављена метална клина, савијена на слободним крајевима у куке. Плоче су се састојале од три дела у основи правоугаоног облика и почивају на бетонском постољу. Код обе спомен-плоче горња ивица је лучно извијена упоље.

На плочи постављеној на зиду лево од врата (54 x 102 цм) уклесан је насловни текст: „За крст часни и слободу златну“, са профилем главе Милоша Обилића у пуној ратној спреми, окренуте удесно; са по једним крстом у горњем левом и десном углу, док је у левом доњем углу убележена 1912. година. У основи правоугаоно обликованог поља горњег дела спомен-плоче, на зиду десно од врата, исте димензије, уклесан је текст: „Палим за ослобођење и уједињење“, са профилем главе Милоша Обилића окренуте улево, дате

у кружном пољу као и на претходној плочи, са по једним крстом у горњем левом и десном углу, док је у левом доњем углу убељажена 1918. година.

Средишни део обе плоче (4 x 100 x 169 цм) је највећи. У њему су на обе плоче златно обојеним словима у два ступца уклесана имена изгинулих ратника.

У доњем, тј. базном делу, израђеном од белог мермера (9 x 25 x 110 цм) дата је пушка окренута удесно на плочи са леве стране врата, са бајонетом постављеним испод цеви и топовским зрном уз десну ивицу. Испод базиса је бетонско постоље (113 x 58 цм), које се наслања на надземни део каменог темеља цркве. Базис испод спомен-плоче постављене десно од црквених врата истих је димензија и ликовног решења, само је пушка окренута улево, а топовско зрно постављено уз леву ивицу правоугаоног поља.

Средишни део (4 x 100 x 169) је највећи и на њему су у два ступца уклесана имена изгинулих ратника.

Наредници: Радомир В. Петровић, Чедомир Ђубовић, Сава Кувекаловић.

Поднаредници: Мијаило Ј. Живковић, Добросав Живковић, Илија Живковић, Недељко Лелековић.

Каплари: Аврам Суботић, Миленко Живковић, Петар П. Живковић, Радивоје Томић.

Редови: Антоније Суботић, Милован Суботић, Коста Суботић, Василије Суботић, Милутин Мих. Суботић, Илија Суботић, Миленко Суботић, Драгић Суботић, Мића Суботић, Спасоје Суботић, Милутин Миће Суботић, Андрија Суботић, Светозар Суботић, Никола Суботић, Момчило Суботић, Гојко Суботић, Цветко Јекић Миленко Јекић, Недељко Јекић, Андрија Стојић, Илија Тодосијевић, Драгутин Тодосијевић, Сретен Тодосијевић, Бошко Симовић, Живојин Г. Симовић, Радомир Д. Симовић, Александар Симовић, Живко А. Симовић, Будимир Вилимановић, Милоје Вујовић, Марко Вујовић, Радосав С. Вујовић, Драгомир Вујовић, Радован Вујовић, Радомир Г. Вујовић, Чедомир Г. Вујовић, Љубомир Т. Вујовић, Богдан Вемић, Бошко Главоња, Владимир Бабовић, Видосав Минић, Војин Минић, Мијалко Минић, Љубисав Минић, Милосав Минић, Тодосије Минић, Петроније Крсмановић, Веселин Вукосављевић, Тихомир Павловић, Јеротије Павловић, Славко Павловић, Војислав Павловић, Аксентије Павловић, Петроније Павловић, Михаило Павловић, Милисав Д. Станојевић, Марко Станојевић, Милутин Станојевић, Душан Станојевић, Душан Милутиновић, Раде Живковић, Радомир С. Живковић,

Спасоје Живковић, Милун Живковић, Станимир Живковић, Миломир Н. Живковић, Василије П. Живковић, Радојица Живковић, Вељко Марковић, Властимир Ђоковић, Милисав Ђоковић, Љубомир Ђоковић, Милосав Ђоковић, Милован Ђоковић, Саво Лазовић, Велимир Ђуровић, Миленко Ђуровић, Миљко Ђуровић, Драгољуб М. Протић, Милован Протић, Миодраг С. Протић, Михаило Матовић, Божидар Матовић, Драгутин Матовић, Симо Матовић, Живан Станић, Јовица Станић, Михаило Станић, Владимир Томашевић, Илија Јовановић, Јован Николић, Живко Маринковић, Љубисав Маринковић, Мијаило Маринковић, Милован Маринковић.

У доњем, тј. базном делу, у пољу правоугаоног облика (величине 9 x 25 x 110 цм), дата је пушка окренута удесно са бајонетом испод цеви и топовским зрном десно. Испод је бетонско постолје (113 x 58 цм), које се наслања на надземни део каменог темеља цркве.

Средишни део (4 x 100 x 169 цм) је највећи и на њему су златно обојеним словима у два ступца уклесана имена изгинулих ратника: Милан Маринковић, Вељко Шутић, Мијаило Шутић, Милутин Шутић, Драгутин Шутић, Милош Шутић, Драгољуб Стевовић, Коста Тановић, Рајко Тановић, Владимир Јевтовић, Миладин Дробњак, Миливоје Милосављевић, Миленко Божовић, Милија Божовић, Миленко Ковачевић, Андрија Кузмановић, Млађен Кузмановић, Милан Кузмановић, Милован Ружичић, Тихомир Авић, Тихомир Трашевић, Радован Ружичић, Радоје Славковић, Сретен Тутуновић, Светозар Сретеновић, Недељко Вукосављевић, Велимир Салевић, Борисав Петровић, Властимир Петровић, Радомир Вучићевић, Младомир Вучићевић, Милован Влајковић, Велизар Влајковић, Јован Влајковић, Миливоје Влајковић, Велимир Влајковић, Драгојле Влајковић, Миломир Влајковић, Будимир Томић, Радомир Драмлић, Никола Драмлић, Велизар Томашевић, Срећко Томашевић, Драгослав Томашевић, Војислав Миловановић, Милош Миловановић, Војислав Савић, драгутин Савић, Милан Савић, Александар Ђубовић, Микаило Ђубовић, Мијаило Ђубовић, Савко Ђубовић, Милета Мандић, Миленко Мандић, Светислав Мандић, Лука Перошевић, Радојица Перошевић, Добросав Јовановић, Савко Јовановић, Димитрије Вранешчевић, Илија Ђосовић, Милун Алемпијевић, Драгомир Бојовић, Станимир Бојовић, Борђе Пајовић, Миљко Дилпарић, Љубомир Антонијевић, Милорад Антонијевић, Лазар Ђуровић, Тихомир Ђуровић, Лука Топаловић, Видосав Тимотијевић, Илија Глишовић, Милан Аниччић, Милоје Маричић, Милорад Пауновић, Јелесије Пауновић, Милоје Богосављевић,

Светислав Богосављевић, Драгољуб Богосављевић, Влајко Богосављевић, Велисав Средовић, Божидар Ковачевић, Тома Спасојевић, Филип Ракићевић, Јеротије Ракићевић, Божидар Ракићевић, Јеремија Ракићевић, Радосав Радовановић, Стеван Стевановић, Стеван Ђурковић, Вељко Ђурковић, Млађан Ђурковић, Милојко Митровић, Драгомир Петровић, Петар С. Вујовић, Десимир С. Вујовић, Божидар Алемпијевић.

13. Порта цркве у Трнави

У порти, јужно од цркве, поводом обележавања 175. годишњице Хаџи-Проданове буне, постављен је скулптурални споменик, рад Лепосаве Милошевић, вајара из Београда. Споменик је израђен од белог мермера, са ликовним решењем у форми барјака развијеног у правцу север—југ, на чијем се горњем северном углу налази стилизован крст од истог материјала. На источној страни барјака (заставе), у нешто дубљем рељефу, дати су у форми целих фигура игуман Пајсије и, иза њега, Хаџи-Продан Глигоријевић, а иза ове двојице, у веома плитком рељефу, још неколико устаника.

На источној страни бетонског постоља (76 x 86 x 249 цм) уклесан је црно обојеним словима текст:

„УЧЕСНИЦИМА И МУЧЕНИЦИМА
ХАЏИ-ПРОДАНОВЕ БУНЕ
1814 — 1989.
ЗАХВАЛАН СРПСКИ НАРОД“

НАПОМЕНЕ

1. Знаком дато означено је посебно, да су сви они капетани прве класе.
2. Знаком дато, на плочи је означено да су сви они резервни капетани прве класе.
3. Знаком дато истакнуто је да су они пешадијски поручници.
4. Знаком дато истакнуто је да су они пешадијски наредници.
5. Знаком дато истакнуто је да су они поднаредници.
6. Знаком дато истакнуто је да су сви они учитељи.
7. Знаком дато истакнуто је да су чиновници.
8. Знаком дато истакнуто је да су они студенти.
9. Знаком дато истакнуто је да су они трговци.
10. Знаком дато истакнуто је да су они опанчари.
11. Знаком дато истакнуто је да су они обућари.
12. Знаком дато истакнуто је да су они пекари.

СПОМЕНИЦИ И СПОМЕН ОБЕЛЕЖЈА ОСЛОВОДИЛАЧКИХ РАТОВА У ЧАЧКУ
И ТРНАВСКИМ СЕЛИМА

13. Знаком дето истакнуто је да су они бравари.
14. Знаком дето истакнуто је да су они месари.
15. Знаком дето истакнуто је да су они кафеџије.
16. Знаком дето истакнуто је да су они ковачи.
17. Знаком дето истакнуто је да су они поткивачи.
18. Знаком дето истакнуто је да су они четници.
19. Знаком дето истакнуто је да су они колари.
20. Знаком дето истакнуто је да су они зидари.
21. Знаком дето истакнуто је да су они баптовани.
22. Знаком дето истакнуто је да су они кројачи.
23. Знаком дето истакнуто је да су они лимари.
24. Знаком дето истакнуто је да су они кочијаши.
25. Знаком дето истакнуто је да су они служитељи.

26. Како смо обавештени од ментаца, текст је саставио Радован М. Маринковић, новинар и књижевник из Чачка.

27. Знаком дето истакнуто је да су они тежаци.

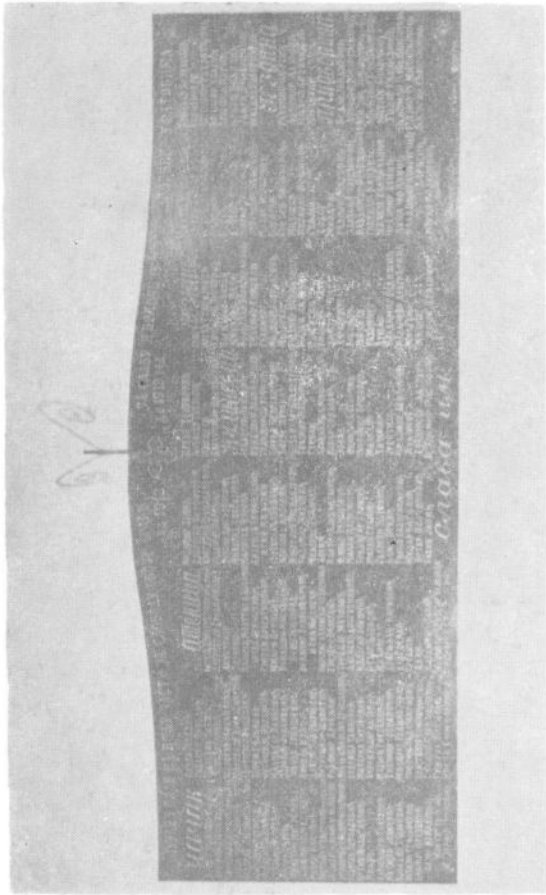
PLAQUES COMMÉMORATIVES ET MONUMENTS AUX MORTS DES
GUERRES DE 1912—1918 DANS LA RÉGION DE TCHATCHAK
ET DANS LES VILLAGES DE TRNAVA

Le peuple serbe a été souvent obligé, dans sa longue histoire, de défendre ses foyers, ses familles et sa patrie ou de libérer celle-ci de l'occupant. Toutes ces guerres, auxquelles la population de Tchatchak et des environs, en tant que région de la Serbie occidentale, a pris part, dont surtout à la Grande guerre (1914—1918), ont entraîné un grand nombre de tués sur les champs de bataille qui n'ont pas pu être ensevelis dans les cimetières de leur pays natal, étant tombés loin de la région de Tchatchak. Voilà pourquoi on a commencé, dans l'entre-deux-guerres à recueillir les noms des combattants morts et à graver leurs noms dans des plaques de marbre noir ou blanc en caractères blancs ou dorés, en les accompagnant d'images ou de textes destinés à les arracher à l'oubli. Les plaques commémoratives de ce genre étaient posées, entre les deux guerres, dans les narthex des églises, mais comme les noms de tous les combattants tombés dans les guerres en question n'étaient pas inscrits, après la seconde guerre mondiale, à partir du moment où les conditions nécessaires étaient réunies, on a procédé à l'élévation de monuments commémoratifs où les noms de ceux-ci furent gravés à côté de ceux des combattants qui étaient tombés au cours de la Lutte nationale de libération, pendant la Seconde guerre mondiale; cette fois ces noms n'étaient pas inscrits sur les édifices sacrés, mais sur les monuments commémoratifs au centre des villes ou dans l'enceinte réservée aux monuments commémoratifs.

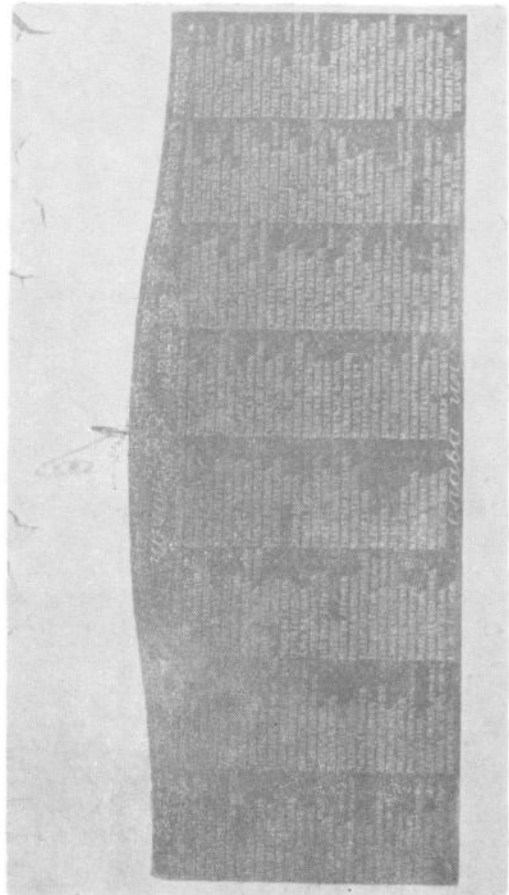
A la mémoire de nombreux guerriers, originaires des régions éloignées et tombés dans les environs de Tchatchak, on élevait, dans les villages de la région de Tchatchak, des monuments de grès, semblables à ceux des cimetières, soit collectifs, comme dans l'enceinte des églises de Zablatché et Iéjevitza, soit individuels, le plus souvent au bord des routes, d'où le nom dont on les appelle en Serbie («krajputaši»). Certains de ces monuments étaient peints en bleu, tandis que la plupart n'étaient peints d'aucune couleur. Cependant, ceux-ci comme ceux-là étaient munis de figure de guerrier en pied, armé et équipé pour la guerre; l'image était accompagnée d'un texte gravé, précisant le moment et l'endroit où le combattant était tombé, l'unité à laquelle il appartenait, décrivant le courage dont il avait fait preuve dans la lutte contre l'ennemi...

Tous ces monuments ont une grande importance historique et culturelle, étant donné qu'ils sont les seuls témoignages des guerres menées à une époque déjà lointaine, où l'on constituait une Serbie libre et démocratique et, ensuite, la Yougoslavie, comme la premier État commun des Slaves du Sud.

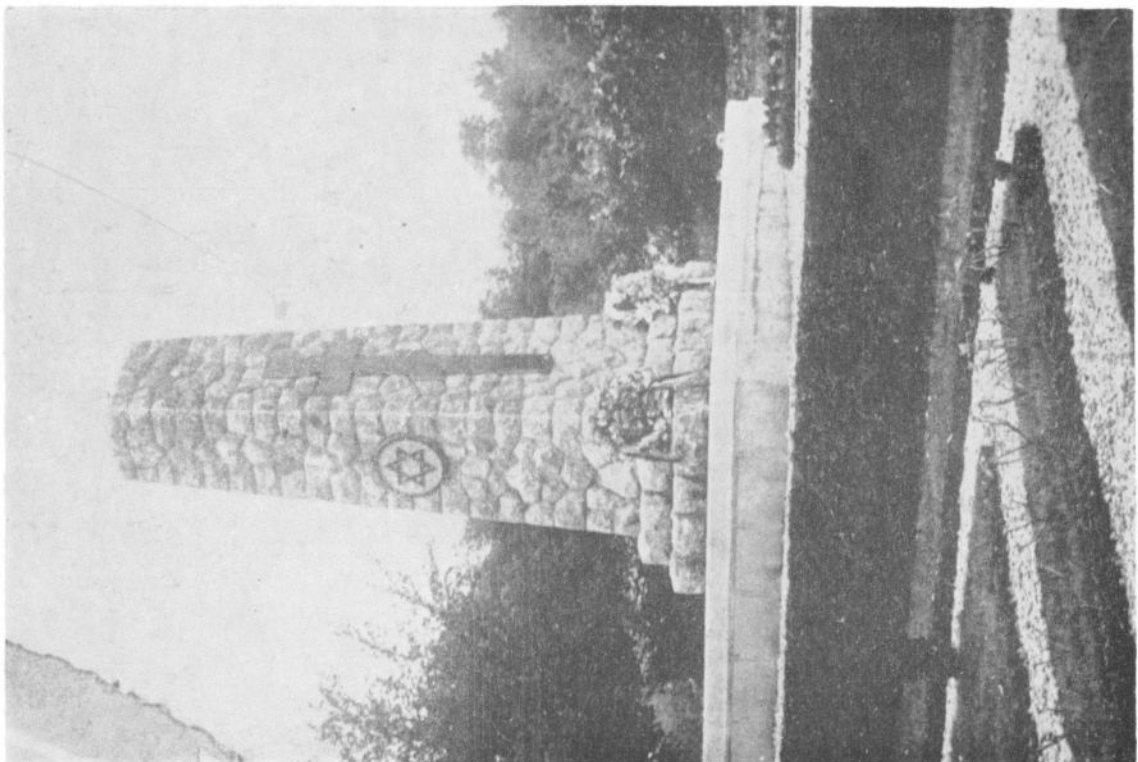
Teodosije Vukosavljević

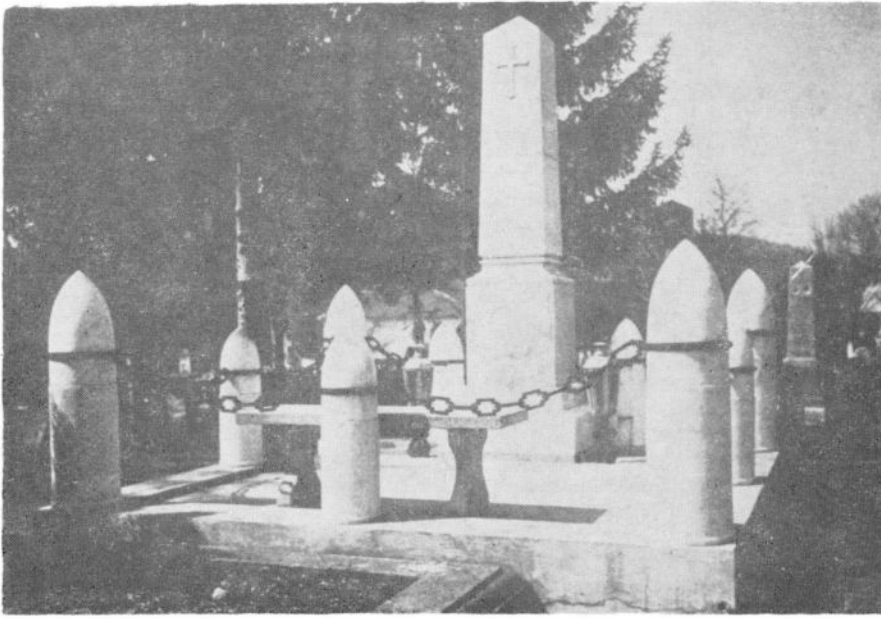
1

1

2

3

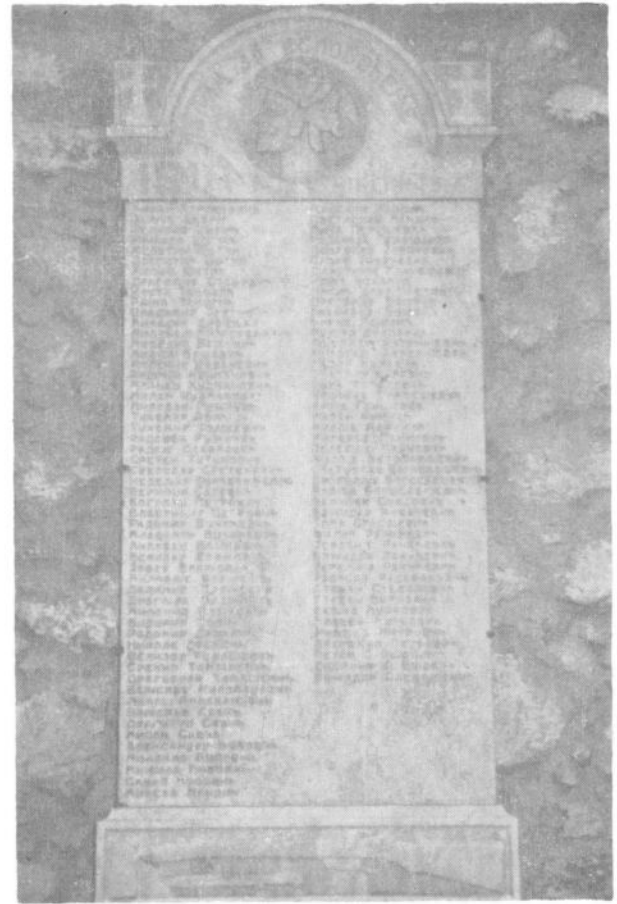
4

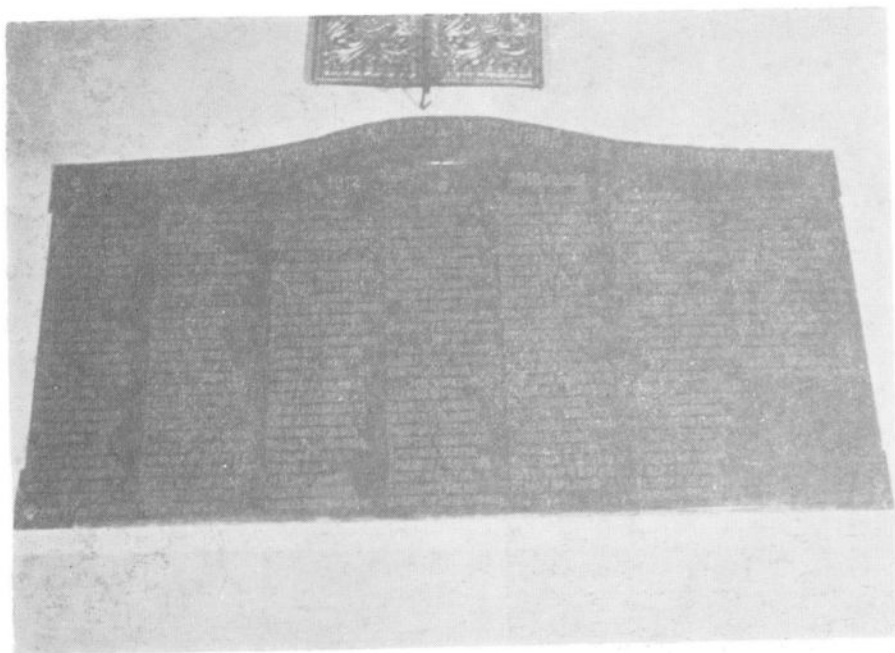
5

9

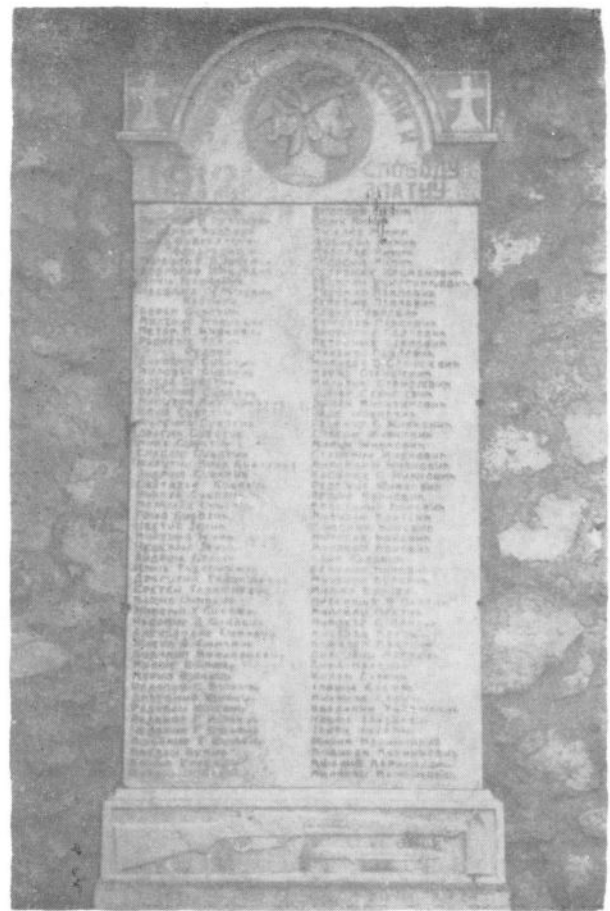
10

11

12

12

13